

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2025, sp. zn. 24 Cdo 784/2025, ECLI:CZ:NS:2025:24.CDO.784.2025.1

Číslo: 31/2026

Právní věta:

Funkce vykonavatele závěti není omezena jen na dobu řízení o pozůstalosti, ale trvá až do doby splnění všech povinností na základě poslední vůle zůstavitele.

Návrh na odvolání vykonavatele závěti podaný po pravomocném skončení pozůstalostního řízení soud projedná a rozhodne o něm v rámci tzv. sporného řízení.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 20.05.2025

Spisová značka: 24 Cdo 784/2025

Číslo rozhodnutí: 31

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Dědické řízení, Obsazení soudu, Vady řízení, Vykonavatel závěti (o. z.)

Předpisy: § 1560 o. z.

§ 229 odst. 1 písm. f) o. s. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání navrhovatele zrušil usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 2. 12. 2024, sp. zn. 24 Co 304/2024, a usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 9. 10. 2024, sp. zn. 9 D 19/2019, a věc vrátil Okresnímu soudu v Příbrami k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Řízení o pozůstalosti po J. V., zemřelém dne 23. 12. 2018 (dále jen „zůstavitel“), bylo zahájeno usnesením Okresního soudu v Příbrami ze dne 4. 1. 2019, č. j. 9 D 19/2019-3. Provedením úkonů v řízení o pozůstalosti po zůstaviteli jako soudní komisař byla pověřena Mgr. Marie Trčková, notářka v Příbrami (§ 101 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních).

2. Okresní soud v Příbrami usnesením ze dne 11. 2. 2021, č. j. 9 D 19/2019-527, které nabylo (podle potvrzení ve spise) právní moci dne 9. 3. 2021, nahradil soupis pozůstalosti prohlášením jediného

dědice ze závěti o pozůstalostním majetku ze dne 15. 12. 2020 (výrok I.), stanovil ke dni smrti zůstavitele obvyklou cenu majetku a jiných aktiv pozůstalosti částkou 638 387 616,82 Kč, výši dluhů a dalších pasiv pozůstalosti částkou 51 187 Kč a čistou hodnotu pozůstalosti částkou 638 336 429,82 Kč (výrok II.) a potvrdil nabytí (ve výroku specifikovaného) dědictví „jedinému dědici ze závěti, pozůstalému vnukovi F. V., který uplatnil výhradu soupisu“ (výrok III.), dále rozhodl o odměně a náhradě hotových výdajů včetně DPH notářky Mgr. Marie Trčkové, jako pověřené soudní komisařky, a jejich zaplacení uložil dědici ze závěti do tří dnů od právní moci usnesení (výrok IV.), a že účastník nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok V.). Dále Okresní soud v Příbrami uvedl, že „byla nařízena dědická posloupnost zřízením svěřenského nástupnictví“, že „dědictví v případě, že závětní dědic zemře dříve, než uplyne lhůta pro výplatu odkazů, jak je uvedeno v závěti ze dne 15. 10. 2018 (NZ 715/2018, N 794/2018), přejde na následného dědice, kterým je pozůstalá vnučka D. V.“, a že „přední dědic může s dědictvím volně nakládat“. V odůvodnění předmětného usnesení Okresní soud v Příbrami uvedl, že zůstavitel „pro případ své smrti pořídil, zanechal závěť sepsanou notářským zápisem notáře v Příbrami JUDr. Ivana Houdka ze dne 15. 10. 2018, N 794/2018, NZ 715/2018“, v níž „za dědice celé své pozůstalosti povolal svého vnuka F. V., pro případ, že by vnuk nežil nebo z jiného důvodu nedědil, povolal mu za náhradníka vnučku D. V.“, že „v závěti také zřídil svěřenské nástupnictví“, že dále „zřídil odkaz ve formě peněžitě renty“ svým vnučkám D. V. a V. J. a svému synovi R. V., „kterou je povinen jim vyplácet dědic vnuk F.“, přičemž „obsahem tohoto práva na odkaz je zejména: povinnost dědice vnuka F. pravidelně vyplácet každému z odkazovníků peněžitou částku ve výši 10% (slovy: deset) procent z dividend či vyplaceného zisku, nebo prodeje akcií nebo podílů, které v daném roce obdrží jako akcionář nebo společník právnických osob, jejichž akcionářem nebo společníkem se děděním stane, po odečtení nákladů na správu pozůstalosti (do doby skončení pozůstalostního řízení), odměny a hotových výdajů vykonavatele závěti a v případě, že bude prodej akcií či podílů předmětem daně z příjmů, tak po odečtení této daně, a to počínaje kalendářním rokem následujícím po mé smrti a konče 25. (slovy: dvacátým pátým) rokem po mé smrti; pokud však souhrnná výše vyplacených částek dosáhne $\frac{3}{4}$ (slovy: tři čtvrtin) hodnoty pozůstalosti již v průběhu této doby, končí tato povinnost rokem, kdy se tak stane; jednotlivé roční dávky jsou pak splatné vždy do 30. 9. (třicátého září) daného roku“, a dále že zůstavitel odkazovníkům stanovil rozvazovací podmínku, povolal jim náhradníky, jakož ohledně odkazů dále zřídil svěřenské nástupnictví, a že „za správce pozůstalosti povolal svého vnuka F.“ a „za vykonavatele závěti povolal R. Š.“, a pro „pokud by pan R. Š. nežil nebo funkci vykonavatele závěti odmítl, povolal za náhradního vykonavatele závěti pana P. K., advokáta“, s tím, že „vykonavatel závěti je zejména povinen a) kontrolovat úplnost a přesnost rozdělení příjmů mezi odkazovníky, b) kontrolovat včasnost výplaty odkazovníkům a c) zajistit nápravu v případě zjištěných nesrovnalostí“, a že „vykonavateli závěti náleží za výkon funkce odměna ve výši 100 000 Kč (slovy: jedno sto tisíc korun českých) ročně a náhrada jeho hotových výdajů“, přičemž „odměna vykonavatele závěti bude každoročně upravována o index spotřebitelských cen a životních nákladů za posledních dvanáct (12) měsíců předcházejícího roku, zveřejněný Českým statistickým úřadem, popř. jiným subjektem, který jej nahradí; při stanovení výše takto upravené odměny se vychází z poslední předcházející výše roční odměny; odměna bude upravována vždy ke dni výplaty odkazovníkům a bude obsahovat rozdíl vzniklý vlivem indexu spotřebitelských cen a životních nákladů za období od počátku kalendářního roku; výpočet zvýšené odměny provede vykonavatel závěti a v dostatečném předstihu toto písemně oznámí správci pozůstalosti tak, aby mu umožnil včas uhradit zvýšenou odměnu“.

3. Návrhem doručeným Okresnímu soudu v Příbrami dne 27. 9. 2024 se R. V. domáhal odvolání vykonavatele závěti R. Š. Namítal, že „dědic v rozporu s vůlí zůstavitele, která směřuje k zachování majetku a zákazu jeho 'drobení', různými formami majetek rozděluje a tím postupuje proti vůli zůstavitele“, že tím tak „zároveň účelově činí strukturu majetku nepřehlednou a komplikovanou a tedy netransparentní“, aby tak znesnadnil výkon práva navrhovatele či jej od výkonu práva zcela odradil, a tím pádem se na jeho úkor obohatil. S odkazem na vůli zůstavitele stran vykonavatele závěti navrhovatel vykonavateli závěti vytýkal, že ačkoliv se jej dlouhodobě snaží kontaktovat za

účelem zjištění, jakým způsobem je odkaz prováděn, a ověření naplňování závěti a v ní stanoveného odkazu v souladu s vůlí zůstavitele, vykonavatel „dlouhodobě zcela ignoruje jakékoli žádosti navrhovatele“, a „porušuje tak své povinnosti stanovené mu zákonem a závětí“, že vykonavatel závěti „nevykonává povinnosti s péčí řádného hospodáře“, když by měl v případě pochybností odkazovníků „vyzvat dědice k transparentnímu auditu“, a zpochybňoval také „nestrannost vykonavatele závěti“ s tím, že zájmy dědice a odkazovníků jsou v tomto případě protichůdné a také vztahy mezi dědicem a navrhovatelem jsou rozporné, nadto je-li odměna vykonavatele hrazena dědicem. Navrhovatel zároveň poukázal, že zůstavitel v závěti také ustanovil náhradníka vykonavatele závěti P. K., advokáta, který by se tak „dnem právních účinků rozhodnutí nadepsaného soudu o odvolání stal v souladu se závětí vykonavatelem“, a „kontinuita a nestrannost dohledu nad plněním závěti“ by tak byla zajištěna. Navrhovatel se proto domáhal, aby soud rozhodl tak, že se odvolává vykonavatel závěti R. Š. ustanovený na základě závěti porýzené zůstavitelem J. V.

4. Soud prvního stupně usnesením ze dne 9. 10. 2024, č. j. 9 D 19/2019-577, zamítl návrh navrhovatele R. V. na odvolání vykonavatele závěti ze dne 27. 9. 2024. Na základě zjištění, že usnesením ze dne 11. 2. 2021, č. j. 9 D 19/2019-527, které nabylo právní moci dne 9. 3. 2021, Okresní soud v Příbrami potvrdil nabytí dědictví jedinému dědici ze závěti, pozůstalému vnukovi F. V., který uplatnil výhradu soupisu, dospěl k závěru, že podle § 188 zákona o zvláštních řízeních soudních právní mocí rozhodnutí o dědictví a) zaniká závěra pozůstalosti a všechna opatření, která byla přijata k zajištění pozůstalosti, b) zaniká správa pozůstalosti; povinnosti uložené ustanovením § 190 odst. 2 nejsou dotčeny, c) je skončeno řízení o pozůstalosti, a tedy že řízení po zůstaviteli právní mocí usnesení ze dne 11. 2. 2021, č. j. 9 D 19/2019-527, skončilo, „čímž zanikla i funkce vykonavatele závěti a správa pozůstalosti přešla na příslušného dědice“.

5. K odvolání R. V. Krajský soud v Praze usnesením ze dne 2. 12. 2024, č. j. 24 Co 304/2024-588, usnesení soudu prvního stupně potvrdil (výrok I.) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II.). Na základě zjištění, že zůstavitel závětí povolal vykonavatele závěti a určil, jaké má povinnosti a jak bude odměňován, že vykonavatel závěti byl vyrozuměn o jeho povolání a tuto funkci neodmítl, a dále že pozůstalostní řízení po zůstaviteli již bylo skončeno, se odvolací soud neztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že skončením pozůstalostního řízení bez dalšího zaniká funkce vykonavatele závěti, nýbrž dovodil, že „funkce vykonavatele závěti spočívá v jeho činnosti péče o řádné splnění poslední vůle zůstavitele“, že má „oprávnění a povinnosti jak hmotněprávní, tak procesní“, že „vykonavatel závěti přestává vykonávat svoji působnost teprve poté, co vykonal všechna práva a splnil všechny povinnosti, které mu z titulu této funkce náležely“, že „jeho funkce není spojená jen s účastí v pozůstalostním řízení“, ale „trvá až do doby splnění všech povinností na základě poslední vůle zůstavitele, tedy např. do okamžiku vypořádání odkazů“, a proto uzavřel, že „funkce vykonavatele závěti není časově omezená jen na dobu probíhajícího pozůstalostního řízení“. Ve vztahu k odvolání vykonavatele závěti odvolací soud dospěl k závěru, že zdůrazňuje-li ustanovení § 1560 občanského zákoníku, že vykonavatele závěti lze odvolat i „bez návrhu“, jde o ustanovení obsažené v hmotněprávním předpise, avšak zjevně směřující k procesní činnosti soudu, který však „může být v souvislosti s pozůstalostním řízením a závětí zůstavitele činný jen v rámci pozůstalostního řízení“, a že pozůstalostní soud má oprávnění rozhodovat o odvolání vykonavatele závěti podle § 1560 občanského zákoníku „právě jen v době probíhajícího řízení o pozůstalosti“, tedy kromě samotného základního pozůstalostního řízení případně rovněž v dodatečném projednání pozůstalosti a v řízení o pozůstalosti, jehož předmětem je nabytí dědictví následným dědicem, a tedy že „mimo probíhající pozůstalostní řízení se ustanovení § 1560 občanského zákoníku z povahy věci nemůže uplatnit“, a „v období po skončení pozůstalostního řízení (resp. v době, kdy pozůstalostní řízení neprobíhá) proto pozůstalostní soud nemůže do výkonu funkce vykonavatele závěti zasáhnout (a to ani na návrh ani bez návrhu)“. Odvolací soud dále uzavřel, že „vykonavatel závěti je institutem hmotného práva a právními předpisy hmotného práva se také vztah mezi dědicem, případně odkazovníkem, a vykonavatelem závěti řídí“ a že „odkazovník má

zásadně i sám k dispozici všechny právní nástroje, aby se samostatně domohl svých práv“, současně „může (v případném sporném řízení) po vykonavateli závěti vymáhat plnění jeho povinností, eventuálně po něm vymáhat případné nároky, které by mu vznikly v souvislosti s porušením povinností ze strany vykonavatele závěti“. V dané situaci tedy odvolací soud schválil zamítnutí návrhu na odvolání vykonavatele závěti s tím, že rozhodnutí soudu prvního stupně lze „považovat za určitou formu odklizení návrhu, který v daný okamžik nelze úspěšně podat“, k čemuž doplnil, že „neprobíhá-li pozůstalostní řízení a nejsou-li dány podmínky pro rozhodování o návrhu na odvolání vykonavatele závěti v rámci pozůstalostního řízení, „nelze uvažovat ani o tom, že by v dané věci měl být namísto soudce činný soudní komisař“.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

6. Proti tomuto usnesení podal R. V. dovolání, přičemž přípustnost dovolání shledává v tom, že rozhodnutí odvolacího soudu závisí na „vyřešení otázek hmotného práva, které nebyly dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešeny“, a to otázky „týkající se výkonu práv a povinností vykonavatele závěti a možnosti jeho odvolání soudem“, přičemž tato právní otázka „má být dovolacím soudem posouzena jinak“. Předně dovolatel namítal, že v souvislosti se zákonnou povinností vykonavatele dbát o řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře zůstavitel v závěti uložil vykonavateli výslovně vymezené povinnosti (kontrolovat úplnost a přesnost rozdělení příjmů mezi odkazovníky, kontrolovat včasnost výplaty odkazovníkům a zajistit nápravu v případě zjištěných nesrovnalostí), že v preambuli závěti zůstavitel stanovil výkladové pravidlo, že sleduje uchování celistvosti rodinného majetku, zabránění jeho drobení a předcházení rozbrojů mezi členy rodiny a že veškerá ustanovení závěti musí být vždy vykládána v souladu s tímto jeho záměrem, a proto má dovolatel za to, že „bylo zcela legitimním požadavkem“ ze strany odkazovníka požadovat informace a dokumenty tak, jak uvedl ve výzvách zasílaných vykonavateli, který však jeho „přípisy a požadavky zcela ignoroval“ a „dovolateli je nikdy nedodal“, a odkazovník „tak není schopen ani posoudit, jaké plnění a z jakého titulu od dědice přijímá“. Dovolatel odvolacímu soudu také vytýká nesprávné právní posouzení otázky aplikace § 1560 občanského zákoníku, jestliže soudy dovodily, že § 1560 občanského zákoníku „zakládá pouze právo procesní a které lze uplatnit pouze po dobu řízení o pozůstalosti“. Má za to, že toto ustanovení je nutno vykládat tak, že po dobu řízení o pozůstalosti soud odvolá vykonavatele „i bez návrhu“, mimo toto řízení však je možné jej odvolat „na návrh“, že funkce vykonavatele „přesahuje dobu trvání řízení o pozůstalosti“, a „jedná se tak zjevně o hmotněprávní institut“, že „z literatury ani důvodových zpráv nic nenasvědčuje tomu, že by zákonodárce měl v úmyslu funkci vykonavatele zbavit tohoto ochranného mechanismu a časově jej podmínit“, že „omezení možnosti odvolání vykonavatele závěti pouze na dobu běhu dědického řízení by znamenalo, že po jeho skončení by nemohl být nikdy odvolán, ani pokud by flagrantně porušoval své povinnosti“, a že § 1560 občanského zákoníku „neobsahuje žádné časové omezení, které by podmiňovalo možnost odvolání vykonavatele pouze v průběhu dědického řízení“, a proto soudům vytýká, že „doplňily do zákona podmínku, kterou samotné ustanovení neobsahuje“, a tedy že výklad soudů jde „nepřípustně nad rámec zákona“. Dovolatel odmítá možnost reparačního mechanismu v podobě žaloby na náhradu škody, případně žaloby přímo proti dědici s tím, že „takováto úvaha nemá oporu jak v zákoně, tak v logice struktury právního institutu“. Ve vztahu k otázce, kdo má o návrhu rozhodovat, uvádí, že návrh směřoval nikoliv k pozůstalostnímu soudu (soudnímu komisaři), nýbrž k soudu spornému, protože si byl vědom, že pověření notáře jako soudního komisaře zaniká právní mocí rozhodnutí, kterým se pozůstalostní řízení končí, a že „nemůže být takto nutně učiněný odkaz do dědického řízení na překážku tomu, aby soud o věci rozhodl jako soud sporný – nikoli pozůstalostní“. Vzhledem k uvedenému proto dovolatel navrhuje, aby dovolací soud zrušil dovoláním napadené rozhodnutí a věc vrátil soudu nižšího stupně k novému projednání a rozhodnutí, nebo aby dovoláním napadené rozhodnutí změnil tak, že rozhodne, že z funkce vykonavatele závěti pořízené zůstavitelem J. V. sepsané ve formě notářského zápisu dne 15. 10. 2018 se odvolává vykonavatel R.

III. Přípustnost dovolání

7. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu) projednal dovolání R. V. podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

8. Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

9. Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

10. Dovolání lze podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 věta první o. s. ř.).

11. Zůstavitel zanechal závěť sepsanou dne 15. 10. 2018 formou notářského zápisu JUDr. Ivanem Houdkem, notářem v Příbrami, již za dědice celé své pozůstalosti povolal svého vnuka F. V. a pro případ, že by vnuk nežil nebo z jiného důvodu nedědil, povolal mu za náhradníka vnučku D. V., závěti také zřídil svěřenské nástupnictví a odkaz ve formě peněžitě renty svým vnučkám D. V. a V. J. a svému synovi R. V., „kterou je povinen jim vyplácet dědic vnuk F.“, přičemž „obsahem tohoto práva na odkaz je zejména: povinnost dědice vnuka F. pravidelně vyplácet každému z odkazovníků peněžitou částku ve výši 10% (slovy: deset) procent z dividend či vyplaceného zisku, nebo prodeje akcií nebo podílů, které v daném roce obdrží jako akcionář nebo společník právnických osob, jejichž akcionářem nebo společníkem se děděním stane, po odečtení nákladů na správu pozůstalosti (do doby skončení pozůstalostního řízení), odměny a hotových výdajů vykonavatele závěti a v případě, že bude prodej akcií či podílů předmětem daně z příjmů, tak po odečtení této daně, a to počínaje kalendářním rokem následujícím po mé smrti a konče 25. (slovy: dvacátým pátým) rokem po mé smrti; pokud však souhrnná výše vyplacených částek dosáhne $\frac{3}{4}$ (slovy: tři čtvrtin) hodnoty pozůstalosti již v průběhu této doby, končí tato povinnost rokem, kdy se tak stane; jednotlivé roční dávky jsou pak splatné vždy do 30. 9. (třicátého září) daného roku“, dále zůstavitel odkazovníkům stanovil rozvazovací podmínku, že „dopustí-li se některý z odkazovníků úmyslného násilného nebo majetkového trestného činu, ztrácí nadále právo na odkaz“, povolal odkazovníkům náhradníky pro případ, že některý z odkazovníků z jakéhokoli důvodu nenabude odkaz, jakož ohledně odkazů dále zřídil svěřenské nástupnictví, dále zůstavitel povolal správcem pozůstalosti svého vnuka F. a vykonavatelem závěti R. Š. s tím, že „pokud by pan R. Š. nežil nebo funkci vykonavatele závěti odmítl“, povolal „za náhradního vykonavatele závěti pana P. K., advokáta“, a vykonavateli závěti uložil, že „je zejména povinen a) kontrolovat úplnost a přesnost rozdělení příjmů mezi odkazovníky, b) kontrolovat včasnost výplaty odkazovníkům a c) zajistit nápravu v případě zjištěných nesrovnalostí“, a dále stanovil, že vykonavateli závěti náleží za výkon funkce vymezená odměna. Usnesením Okresního soudu v Příbrami ze dne 11. 2. 2021, č. j. 9 D 19/2019-527, které nabylo (podle potvrzení ve spise) právní moci dne 9. 3. 2021, bylo (mimo jiné) potvrzeno nabytí dědictví jedinému dědici ze závěti, pozůstalému vnukovi F. V., který uplatnil výhradu soupisu. Odkazovník R. V. se poté návrhem adresovaným Okresnímu soudu v Příbrami, jímž označil za účastníka řízení také

vykonavatele závěti, domáhal odvolání vykonavatele závěti pro závažné porušení povinností stanovených mu zákonem a závětí.

12. V projednávané věci dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení právních otázek, zda lze k návrhu odkazovníka rozhodnout o odvolání vykonavatele závěti, který má dbát na řádné plnění zůstavitelem zřízených odkazů, bylo-li již pozůstalostní řízení po zůstaviteli pravomocně skončeno, a v jakém řízení má být o tomto návrhu rozhodnuto. Vzhledem k tomu, že tyto otázky hmotného práva a práva procesního nebyly v rozhodování dovolacího soudu dosud vyřešeny, a protože vyřešení těchto otázek bylo pro rozhodnutí ve věci určující (významné), dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání je podle ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné.

IV.

Důvodnost dovolání

13. Po přezkoumání dovoláním napadeného usnesení odvolacího soudu podle ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání je opodstatněné.

14. Vzhledem k tomu, že zůstavitel zemřel dne 23. 12. 2018, řídí se dědické právo po něm zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinným od 1. 1. 2014 (dále jen „o. z.“), a řízení o pozůstalosti zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“).

15. Zůstavitel může závětí povolat vykonavatele závěti a případně určit, jaké má povinnosti a zda i jak bude odměňován (§ 1553 odst. 1 o. z.). Zjistí-li soud při projednávání dědictví, že byl vykonavatel závěti povolán, vyrozumí ho o tom. Vykonavatel závěti může z funkce kdykoli odstoupit; odstoupení je účinné, dojde-li soudu (§ 1553 odst. 2 o. z.).

16. Vykonavatel závěti dbá o řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře. Náleží mu všechna práva potřebná k splnění jeho úkolů, včetně práva před soudem hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka a vůbec dbát o splnění zůstavitelových pokynů (§ 1554 odst. 1 o. z.).

17. Poruší-li vykonavatel závěti nebo správce pozůstalosti závažně své povinnosti, není-li schopen své povinnosti řádně plnit nebo je-li pro to jiný vážný důvod, odvolá ho soud i bez návrhu (§ 1560 o. z.).

18. Vykonavatel závěti je osobou zúčastněnou na dědickém právu, jejímž hlavním úkolem je dbát o to, aby došla řádného naplnění poslední vůle jiného (zůstavitele), jestliže byl k tomu (zákonem stanoveným způsobem) povolán. Kromě toho vykonavatel závěti plní další úkoly, které pro něj vyplývají ze zákona (jde například o správu pozůstalosti, nebyl-li ustanoven správce pozůstalosti, o udělování pokynů správci pozůstalosti potřebných k řádné správě pozůstalosti, o právo vymáhat splnění zůstavitelova příkazu, o prohlášení o vydání věci, která se zapisuje do veřejného seznamu, odkazovníkovi, o právo být přítomen soupisu pozůstalosti, o potvrzování splnění zůstavitelových nařízení soudu pro účely vydání usnesení o dědictví). Další práva a povinnosti mu může určit zůstavitel. Vykonavatel závěti bude povolán obvykle v případě, že zůstavitel dědicům stanoví podmínky či jim uloží povinnost splnit odkazy.

19. Vykonavatel závěti může být fyzickou osobou nebo právnickou osobou. Jde o funkci, která je vázána na osobu toho, koho zůstavitel povolal za vykonavatele závěti; nepřechází proto na dědice nebo na jiné právní nástupce z důvodu univerzální nebo singulární sukcese. Určení vykonavatele je přitom výlučným oprávněním zůstavitele, a tedy soud v řízení o pozůstalosti či v jiném řízení ani žádná jiná osoba nejsou oprávněni jmenovat, ustanovit či jinak povolat vykonavatele závěti zůstavitele.

20. Z hlediska délky trvání funkce vykonavatele není – na rozdíl od funkce správce pozůstalosti [k tomu srov. § 188 písm. b) z. ř. s.] – časově omezená na řízení o pozůstalosti, ale trvá až do doby splnění poslední vůle zůstavitele, tedy do okamžiku vypořádání odkazů, jejichž splnění není předpokladem toho, aby bylo potvrzeno dědictví, nebo až do splnění úkolů, kterými jej zůstavitel pověřil (k tomu srov. například právní názor vyjádřený v Melzer, F., Tégl, P., a kol. Občanský zákoník. § 1475-1720. Velký komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 511, nebo v Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., Šešina, M., Wawerka, K. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 190). Také bývalý Nejvyšší soud Československé republiky dovodil, že vykonavateli poslední vůle jest bdíti nad splněním jejím i po odevzdání pozůstalosti [k tomu srov. například rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu Československé republiky uveřejněné ve sbírce Vážný pod č. 124 (R I 128/19) nebo pod č. 7215 (Rv I 77/27)].

21. Dovolací soud se proto ztotožňuje s názorem dovolatele i odvolacího soudu, který dospěl ke správnému závěru (oproti soudu prvního stupně, který chybně uzavřel, že skončením pozůstalostního řízení bez dalšího zaniká funkce vykonavatele závěti), že funkce vykonavatele není spojená jen s účastí v pozůstalostním řízení, ale že trvá až do doby splnění všech povinností na základě poslední vůle zůstavitele. Funkce vykonavatele závěti tedy není časově omezena na řízení o pozůstalosti, ale může časově přesáhnout řízení o pozůstalosti až do doby splnění poslední vůle zůstavitele.

22. Otázkou dosud neřešenou proto zůstává, zda (vůbec) lze po pravomocném skončení pozůstalostního řízení odvolat z výkonu funkce vykonavatele závěti (jako osobu zůstavitelem osobně povolanou k řádnému plnění jeho poslední vůle) a kdo, případně v jakém řízení, má o tomto návrhu rozhodnout.

23. Ustanovení § 1560 o. z. zakotvuje možnost v zákonem stanovených případech odvolat vykonavatele závěti nebo správce pozůstalosti, kteří jinak jsou účastníky pozůstalostního řízení (srov. § 114 a § 115 z. ř. s.). Z uvedeného lze dovodit, že dané ustanovení míří na případy odvolání vykonavatele závěti nebo správce pozůstalosti v rámci probíhajícího pozůstalostního řízení, neboť správa pozůstalosti, a tedy také funkce správce pozůstalosti zaniká právní mocí rozhodnutí o dědictví [srov. § 188 písm. b) z. ř. s.]. V takovém případě soudní komisař (srov. § 100 odst. 1 z. ř. s.) může odvolat vykonavatele závěti nebo správce pozůstalosti za splnění zákonem stanovených podmínek i bez návrhu.

24. Ve vztahu k výkonu funkce vykonavatele závěti po pravomocném skončení pozůstalostního řízení právní úprava mlčí. Není-li však funkce vykonavatele závěti časově omezena pouze na dobu pozůstalostního řízení, pak dovolatel odvolacímu soudu důvodně vytýká závěr, že „mimo probíhající pozůstalostní řízení se ustanovení § 1560 o. z. z povahy věci nemůže uplatnit“. Právě naopak, připouští-li právní úprava, aby vykonavatel závěti ze své funkce kdykoliv (z čehož lze dovodit, že i po skončení pozůstalostního řízení) odstoupil, a to bez ohledu, z jakých důvodů tak činí, má dovolací soud za to, že pak nelze ani osobám dotčeným výkonem funkce vykonavatele závěti upřít možnost domáhat se z důvodů, jež zakotvuje ustanovení § 1560 o. z., jeho odvolání také po pravomocném skončení pozůstalostního řízení, a to po dobu trvání funkce vykonavatele závěti. Omezením možnosti domáhat se odvolání vykonavatele závěti za zákonem stanovených podmínek pouze na dobu pozůstalostního řízení by se jednalo o redukci aplikace ustanovení § 1560 o. z., která však nemá v daném ustanovení jakož i ve smyslu a účelu funkce vykonavatele závěti oporu. Ani z důvodové zprávy k tomuto ustanovení a ostatně ani z ničeho jiného nelze dovodit, že by zákonodárce chtěl možnost odvolání vykonavatele závěti upravit pouze na určitou část doby výkonu funkce vykonavatele závěti (ohraňovanou vedením pozůstalostního řízení) a na zbývající dobu by ji úmyslně ponechal neupravenou.

25. Při úvaze, jak postupovat ohledně návrhu na odvolání vykonavatele závěti po pravomocném skončení pozůstalostního řízení, se dovolací soud ztotožňuje se závěrem odvolacího soudu, že k

odvolání vykonavatele závěti po pravomocném skončení pozůstalostního řízení již není oprávněn pozůstalostní soud (soudní komisař). Otázka postavení vykonavatele závěti není předmětem pozůstalostního řízení, jehož primárním smyslem a účelem je objasnění zůstavitelových dědiců a potvrzení nabytí dědictví, nebylo-li pozůstalostní řízení skončeno jinak (např. zastavením pozůstalostního řízení, nezanechal-li zůstavitel žádný majetek nebo jen majetek bez hodnoty nebo jen majetek nepatrné hodnoty, byla-li nařízena likvidace pozůstalosti). V případě vzneseného návrhu na odvolání vykonavatele závěti po pravomocném skončení pozůstalostního řízení (aniž by byl například současně podán návrh na dodatečné projednání pozůstalosti) tedy nejde o pokračování pozůstalostního řízení, a již z tohoto důvodu soudní komisař ani sám pozůstalostní soud (srov. § 100 odst. 1 a 2 z. ř. s.) není oprávněn takový návrh projednat a rozhodnout o něm.

26. V případě, kdy se oprávněná osoba domáhá odvolání vykonavatele závěti poté, co již bylo pravomocně skončeno pozůstalostní řízení po zůstaviteli a funkce vykonavatele (časově) přesahuje řízení o pozůstalosti, nezbývá než uzavřít, že návrh na odvolání vykonavatele závěti bude třeba projednat a rozhodnout o něm v rámci tzv. sporného řízení (a to bez ohledu na skutečnost, že v projednávaném případě dovolatel návrh na odvolání vykonavatele závěti opíral o ustanovení § 159 z. ř. s., které se však mimo pozůstalostní řízení nepoužije). Jak vyplývá z výše uvedeného, není-li postavení vykonavatele závěti předmětem pozůstalostního řízení, musí být otázky související s jeho postavením po pravomocném skončení pozůstalostního řízení řešeny již jen v rámci tzv. sporného řízení, jehož účastníky by měli být nejen navrhovatel (jako žalobce, který v projednávaném případě namítá, že v jeho neprospěch měl vykonavatel závěti porušit své povinnosti) a vykonavatel závěti, proti němuž návrh směřuje (jako žalovaný), ale (na straně žalující či žalované) i jiné osoby výkonem funkce vykonavatele závěti dotčené (tj. ti, v jejichž prospěch či neprospěch měl vykonavatel závěti porušit své povinnosti; v projednávaném případě by jimi tedy měli být také ostatní odkazovníci), a dále dědic, jemuž v projednávaném případě zůstavitel závětí uložil plnit závětí zřízené odkazy ve prospěch odkazovníků, na jejichž plnění má vykonavatel závěti v rozsahu závětí vymezeném dohlížet. Tato otázka může být řešena například také v rámci žaloby, jíž se odkazovník domáhá po vykonavateli závěti plnění povinností, jež vykonavateli závěti vyplývají z jeho povolání zůstavitelem.

27. Vzhledem k uvedenému a za situace, kdy v projednávané věci rozhodovaly o návrhu dovolatele soudy v rámci tzv. pozůstalostního řízení a nikoliv v rámci tzv. sporného řízení, jak je dovozeno výše, přestože dovolatel podal návrh na odvolání vykonavatele závěti u Okresního soudu v Příbrami proti vykonavateli závěti R. Š., přičemž i ve svém dovolání namítá, že svůj návrh směřoval nikoliv k pozůstalostnímu soudu (soudnímu komisaři), ale k soudu spornému, dovolací soud dospěl k závěru, že uvedené pochybení mělo za následek, že soudy v projednávaném případě byly za řízení nesprávně obsazeny, a tedy že řízení bylo postiženo zmatečností vadou podle ustanovení § 229 odst. 1 písm. f) o. s. ř. Již odvolací soud měl proto usnesení soudu prvního stupně podle § 219a odst. 1 písm. a) o. s. ř. bez dalšího zrušit a věc mu vrátit k dalšímu řízení se závazným právním názorem, že věc má být projednána v rámci tzv. sporného řízení. Protože dovolací soud shledal dovolání dovolatele přípustným, byl povinen podle ustanovení § 242 odst. 3 o. s. ř. přihlédnout k této vadě i bez návrhu dovolatele (z úřední povinnosti).

28. Nadto považuje dovolací soud ve vztahu k důvodům odvolání vykonavatele závěti za nezbytné podotknout, že k možnému odvolání vykonavatele závěti pro závažné porušení povinností, jež mu stanovil zůstavitel závětí, poté, co již bylo pozůstalostní řízení pravomocně skončeno, kdy však vykonavatele závěti nadále tíží povinnost dbát o to, aby došla řádného naplnění poslední vůle zůstavitele (přičemž v projednávaném případě zůstavitel uložil vykonavateli závěti povinnost kontrolovat úplnost a přesnost rozdělení příjmů mezi odkazovníky, kontrolovat včasnost výplaty odkazovníkům a zajistit nápravu v případě zjištěných nesrovnalostí), bude docházet ve zcela výjimečných situacích, kdy soud dovodí, že v konkrétním případě za přesně daných okolností je vhodnější, aby vykonavatel závěti nadále tuto funkci nevykonával, a to i s přihlédnutím k výše

uvedenému, že nikdo jiný než zůstavitel (tj. ani soud či jiná osoba) nemůže vykonavatele závěti povolat (jmenovat, ustanovit), a tedy nadále nebude nikoho, koho by tížila povinnost, kterou zůstavitel stanovil vykonavateli závěti při jeho povolání, neboť zůstaviteli zcela zřejmě záleželo na tom, aby byla jeho vůle řádně naplněna a aby zde byla osoba, která jeho vůli bude prosazovat (chránit).

29. Poukazoval-li pak dovolatel již ve svém návrhu na odvolání vykonavatele závěti jakož i v odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně na skutečnost, že zůstavitel povolal vykonavateli závěti náhradníka, čímž by byla kontinuita funkce vykonavatele závěti i přes odvolání vykonavatele závěti R. Š. zajištěna prostřednictvím náhradníka vykonavatele P. K., nebere náležitě v úvahu, že zůstavitel také vymezil podmínky, za kterých náhradník vstoupí do pozice vykonavatele závěti. Za situace, kdy zůstavitel závětí výslovně povolal náhradního vykonavatele závěti P. K. pro případ, „pokud by pan R. Š. nežil nebo funkci vykonavatele závěti odmítl“, lze uzavřít, že na případ dovolatelem zmíněný, tj. v případě odvolání vykonavatele závěti pro závažné porušení povinností, se povolání náhradního vykonavatele závěti nevztahuje, a dovolatelem zmíněná „kontinuita a nestrannost dohledu nad plněním závěti“ by nebyla naplněna a odvoláním současného vykonavatele závěti dosažena, a v daném případě by tak nebylo jiné osoby povolané zůstavitelem k výkonu funkce vykonavatele závěti.

30. S ohledem na výše uvedené, trpí-li usnesení odvolacího soudu zmatečností vadou spočívající v tom, že soud při projednání a rozhodování o návrhu R. V. byl nesprávně obsazen, a nejsou splněny podmínky pro zastavení dovolacího řízení, pro odmítnutí dovolání, pro zamítnutí dovolání, ani pro změnu usnesení, Nejvyšší soud usnesení odvolacího soudu zrušil (§ 243e odst. 1 o. s. ř.). Vzhledem k tomu, že důvod, pro který bylo usnesení odvolacího soudu zrušeno, platí i pro usnesení soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i toto usnesení a věc vrátil soudu prvního stupně (Okresnímu soudu v Příbrami) k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta druhá o. s. ř.).